

प्रश्न १: त्रिगुणाचे वर्णन

प्रत्येक माणूस वेगळा असतो. ह्या निराळेपणामागे कारण शोधताना कापिलाचार्यांनी त्रिगुणाचा सिद्धांत मांडला. प्रत्येकात सत्व रज तम हे गुण असतात. त्यापैकी एक जास्त प्रबळ असते त्या प्रकारचा माणूस मनाला जातो.

- **सत्वगुण:** प्रकाश, ज्ञान, शांती, समाधान, निःस्वार्थी प्रेम
- **रजोगुण:** वासना, धडपड, खटपट, उद्योगीपणा, लढाऊ वृत्ती
- **तमोगुण:** आळस, निद्रा, सुस्ती, जडत्व, मोह

प्रत्येक गुणात शुद्ध आणि शबल असे भाग करता येतात. 'शुद्ध' परमार्थाकडे घेऊन जातो तर 'शबल' प्रपंचाकडे. शुद्ध रजोगुण हा चांगला मनाला जातो.

त्रिगुणाचे निश्चित फल खालील ओवीत सांगितले आहे.

सत्वगुणे भगवद्भक्ती। रजोगुणे पुनरावृत्ती। तमोगुणे अधोगती। पविती प्राणी॥ (२-५-२)

सत्वागुणामुळे भगवंताची भक्ती घडते. रजोगुणामुळे जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात माणूस अडकून राहतो. तमोगुणामुळे जीवनाची अधोगती होते.

प्रश्न २: विरुद्ध ओव्या

- भांडण लाउनी द्यावे | स्वये कौतुक पहावे।

कोणी येकासी मारी। तयास जाउनी वारी। जीवन बंधनमुक्त करी तो सत्वगुण॥ (२-७-७५)

- परपीडेचा संतोष। निष्ठुरपणाचा हव्यास। संसाराचा नये त्रास। तो तमोगुण॥

परपीडेचे वाहे दुःख। परसंतोषाचे सुख। वैराग्य देखोन हरिख। मानी, तो सत्वगुण॥ (२-७-८३)

प्रश्न ३: आधारभूत ओवी

संतांची पालखी येताच धाव घेऊन दर्शनास जाणे	सत्वगुण	२-७-७७
हरिभजन करण्यास तत्पर असणे	सत्वगुण	२-७-३२
मनाविरुद्ध काही होताच आत्महत्या करणे	तमोगुण	२-६-१०
देवालयाचा जीर्णोद्धार करण्यासाठी धडपड करणे	सत्वगुण	२-७-१९
फळती झाडे तोडणे, देवालये भ्रष्ट करणे	तमोगुण	२-६-१७

प्रातःस्नानाची आवड असणे	सत्त्वगुण	२-७-७२
'मी चतुर, मी ताकदवान..' अश्या बढाया मारणे	रजोगुण	२-५-१४
नवसपूर्ती झाली नाही म्हणून देवाची मूर्ती फोडणे	तमोगुण	२-७-३६
स्वतःचा जीव धोक्यात घालून इतरांचे प्राण वाचवणे	सत्त्वगुण	२-७-६४
या संसाराचा शेवट कसा होईल अशी चिंता करीत बसणे	रजोगुण	२-५-२०

प्रश्न ४: रजोगुणापासून सुटका

शबलपणाकडे झुकणारा रजोगुण हा वाईट मानला जातो. जीवन मृत्यूच्या फेऱ्यात अडकून राहणे हे ध्येय नाही. त्यातून बाहेर पडण्यासाठी सत्त्वगुणाची कास धरली पाहिजे. त्यासाठी काही उपाय खालील ओव्यांमध्ये समर्थानी सुचवले आहेत.

- उपाय येक भगवद्भक्ती|जरी ठाकेना विरक्ती| तरी येथानुशक्ती| भजन करावे|| (२-५-३६)
- काया वाचा आणि मने| पत्रे पुष्पे फळे जीवाने| ईश्वरी अर्पूनिया मने| सार्थक करावे|| (२-५-३७)
- येथानुशक्ती दान पुण्य| परी भगवंती अनन्य| सुखदुःख परी चिंतन| देवाचेची करावे|| (२-५-३८)
- आदिअंती येक देव| मध्येची लाविली माव| म्हणोनिया पूर्ण भाव| भगवंती असावा|| (२-५-३९)

प्रश्न ५: राम-कृष्ण तमोगुणी?

युद्ध पाहणे, करणे हा तमोगुण असला तरी चांगल्या कामासाठी, दुष्टांचा संहार करण्यासाठी केलेले युद्ध हे चांगलेच मानले जाते. राम-कृष्ण या दोघांनी स्वार्थासाठी नाही तर कर्तव्य म्हणून युद्ध केले, वध केले. त्याची ही कर्मे सत्त्विकच मानली जातात.